

Sygn. akt I C 432/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 września 2015r.

Sąd Okręgowy w Radomiu I Wydział Cywilny

w składzie :

Przewodniczący: S.S.O. Michał Gałek

Protokolant: prot. sądowy Kamil Winiarski

po rozpoznaniu w dniu 8 września 2015r. w Radomiu na rozprawie sprawy
z powództwa S. N. i B. K.

przeciwko W. B. (1), M. N.,

o stwierdzenie nieważności umowy darowizny

1. **oddala powództwo;**

2. **zasądza od S. N. i B. K., solidarnie na rzecz W. B. (1) kwotę 7.217,00 zł (siedem tysięcy dwieście siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu .**

/Na oryginale właściwy podpis/

I C 432/15

UZASADNIENIE

Powodowie: S. N. B. K. w pozwie wniesionym w dniu 17.03.2015r. (data prezentaty) wnosili o stwierdzenie nieważności umowy darowizny z dnia 11 lipca 2013r., Rep. A nr (...), sporządzonej w Kancelarii Notarialnej Notariusz A. G. z siedzibą w I. zawartej pomiędzy pozwanymi M. N. i W. B. (1).

W uzasadnieniu pozwu wskazali, że pozwana M. N. darowała swojej córce pozwanej W. B. (1) cały należący do niej udział 5/8 w zabudowanej nieruchomości rolnej położonej w S., gmina I., o łącznej powierzchni 6,87 ha.

Od kilku lat M. N. zachowywała się w sposób nieracjonalny, była nadpobudliwa, wszczyniała awantury, obwiniała osoby ze swojego otoczenia o działania na jej szkodę, np. twierdziła, że zostały skradzione jej pieniądze, często zmieniała zdanie bez żadnego racjonalnego uzasadnienia. W związku z awanturami i częstymi posądzeniami o kradzież wielokrotnie interweniowała policja. W 2013r. sytuacja pogorszyła się tyle, że powód S. N. zawiózł pozwaną M. N. do psychiatry, wizyta miała miejsce w marcu 2013r. u doktor E. N. w R. . Po wizycie u psychiatry pozwana rozpoczęła leczenie w (...) w I. przy ul. (...). U pozwanej stwierdzono schizofrenię.

W związku z powyższym powodowie wskazywali, że nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego zaburzenia czynności psychicznych. Z uwagi na zdiagnozowaną u pozwanej M. N. schizofrenię mógł być zaburzony stan świadomości w dacie zawierania umowy, a pozwana W. B. (1) wykorzystała sytuację, mimo że prowadząc wspólne gospodarstwo wraz z M. N. była doskonale zaznajomiona ze stanem zdrowia pozwanej.

W piśmie procesowym z dnia 12.05.2015r. powodowie wskazali, rozporządzenie majątkiem jakiego dokonała ich matka na rzecz pozwanej W. B. (1) pozbawi ich w przyszłości prawa do spadku. Darowany przez pozwaną M. N. udział 5/8 w nieruchomości rolnej jest jedynym majątkiem jakie posiadała pozwana. Przysługujący im ewentualnie zachówek nie rekompensuje w pełni utraconych przez nich prawa majątkowych, wynikających w przyszłości ze spadku. Poza tym dochodzenie rekompensaty w postaci zachowku może okazać się bezskuteczne, w przypadku wcześniejszego rozporządzenia majątkiem przez pozwaną W. B. (2). Jedynym źródłem dochodu dla pozwanej W. B. (1) jest praca w gospodarstwie rolnym (pismo k.19).

W odpowiedzi na pozew pozwana W. B. (1), wnosila o oddalenie pozwu, zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych.

W. B. (1) wskazała, że w dacie złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu własności nieruchomości pozwana M. N. była w pełni świadoma znaczenia swojego postępowania, a zatem dokonana przez nią czynność prawna jest w pełni ważna i skuteczna. Wprawdzie obecnie stan zdrowia pozwanej uległ pogorszeniu, jednakże nadal jest ona świadoma swoich czynów, znany jest jej fakt obdarowania jednej z córek - W. B. (1), nadal potwierdza, iż jej wolą i intencją było dokonanie takiej właśnie czynności prawnej.

M. N. nie obdarowała pozostałych dzieci, wskazując jako powód brak jakiegokolwiek zainteresowania pozostałych dzieci o losy matki, o jej zdrowie i byt.

W roku, w którym dokonano darowizny na rzecz W. B. (1), M. N. złożyła wniosek o stwierdzenia nabycia własności nieruchomości do Sądu Rejonowego w Kozienicach VI Zamiejscowy Wydział Cywilny z/s w L., a następnie w przedmiotowym postępowaniu aktywnie uczestniczyła m.in. składając wyjaśnienia.

Również obecnie M. N. większość czynności wykonuje osobiście, w szczególności osobiście odbiera świadczenia - rentę, dokonuje zakupów, dysponuje środkami pieniężnymi i samodzielnie decyduje, na co je przeznaczy.

W załączonym do pozwu materiale dowodowym brak jest dowodów na wykazanie, iż w dacie dokonywania czynności prawnej, M. N. nie miała świadomości powzięcia decyzji i wyrażenia woli. Jak wynika z uzasadnienia przedmiotowego pozwu, strona powodowa nie jest pewna wysuwanej argumentacji, a jedynie formułuje tezy, że „mógł być zaburzony stan świadomości w dacie zawierania umowy” (pismo k.34 in.).

Na rozprawie w dniu 08.09.2015r. pełnomocnik powodów podtrzymał, żądanie pozwu. Interes prawny powodów w ustaleniu nieważności umowy sprowadza się do tego, że nieruchomość mogłaby nadal stanowić majątek osobisty M. N. oraz w sprawie o dział spadku po śmierci ojca powodów oraz pozwanej powodowie nie uzyskaliby zaspokojenia. O powyższym rozporządzeniu powodowie powinni zostać też zawiadomieni gdyż może mieć wpływ na ich prawa w postępowaniu działowym.

Pozwana M. N. oświadczyła na rozprawie, że nie wie dokładnie czego sprawa dotyczy ale nie chciałaby, żeby zabrano ziemię córce.

Pełnomocnik W. B. (1) wnosił o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny .

S. N., B. K. i W. B. (1) są dziećmi M. N..

W dnia 11 lipca 2013r. w Kancelarii Notarialnej Notariusz A. G. z siedzibą w I. przy ul. (...) sporządzona została umowa darowizny, Rep. A nr (...), pomiędzy pozwanymi na podstawie której M. N. darowała swojej córce W. B. (1) cały należący do niej udział 5/8 w zabudowanej nieruchomości rolnej położonej w S., gmina I., o łącznej powierzchni 6,87 ha (umowa darowizny k. 39 in.)

Udziały w przedmiotowej nieruchomości stanowiły jedyny posiadany przez nią majątek (okoliczność niesporna).

M. N. ma 70 lat. Utrzymuje się z renty po mężu. Zamieszkuje w siedlisku gospodarstwa wraz z córką W. B. (1) jednakże w oddzielnym, starym budynku bez wygód.

S. N. zamieszkuje w odległości około 15 km. Jest skonfliktowany z siostrą W..

B. K. zamieszkuje około 30 km od miejsca zamieszkania pozwanych. Po śmierci ojca pomagała matce w prowadzeniu gospodarstwa. Obecnie także jest skonfliktowana z siostrą W. B. (1).

W 2013r. sytuacja zdrowotna matki pogorszyła się na tyle, że S. N. razem z siostrą W. B. (1) zawiózł pozwaną M. N. do psychiatry. Wizyta miała miejsce w marcu 2013r. u doktor E. N. w R.. U pozwanej stwierdzono schizofrenię. Po wizycie u psychiatry M. N. rozpoczęła leczenie w (...) w I..

W. B. (1) mieszka z matką w jednym podwórku. Przez okres jesieni i zimy M. N. zamieszkuje u niej. W zamian za darowiznę zobowiązała się zapewnić matce utrzymanie do śmierci.

M. N. uważa, że podzieliła swój majątek na trójkę dzieci. Pozwana przyznała, że leczy się na serce. Ma kłopoty z pamięcią. Mało wychodzi na wieś, więcej czasu spędza w domu.

Ziemię darowała córce W., bo ona była najlepsza dla niej i wszystko jej załatwiała. Najmłodsza córka W. B. (1) opiekuje się nią, pomaga jej, na co dzień. Pozostałe dzieci nie chciały otrzymać gospodarstwa. Tylko córka W. chciała dostać „ziemię” za opiekę.

M. N. nie sporządziła dotychczas testamentu. Nie toczyło się postępowanie w przedmiocie jej ubezwłasnowolnienia.

Nie wszczęto także postępowania o działa spadku po ojcu powodów.

Powyższy stan faktyczny ustalono na podstawie wyjaśnień informacyjnych stron.

Sąd zważył, co następuje.

Powodowie S. N. i B. K. wnieśli przeciwko pozwany M. N. i W. B. (1) pozew o ustalenie nieważności umowy darowizny dnia 11 lipca 2013r. Rep. A nr (...) sporządzonej w Kancelarii Notarialnej Notariusz A. G. z siedzibą w I. przy ul. (...), dotyczącej posiadanego przez M. N. udziału we własności gospodarstwa rolnego.

W uzasadnieniu wskazali, iż M. N. w dacie dokonania darowizny mogła nie być w stanie właściwie rozpoznać i ocenić decyzji o darowiznie na rzecz W. B. (1) i z tego względu, z uwagi na wadę oświadczenia woli, umowę darowizny uznać należy za nieważną.

Interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umowy darowizny powodowie upatrywali w tym, że udział we własności nieruchomości darowany pozwanej W. B. (1) stanowił jedyny składnik majątku M. N. i stanowiłby podstawowy element przyszłej masy spadkowej po niej, w której powodowie nabyliby udział jako spadkobiercy ustawowi.

Tak, więc należy przyjąć, że powództwo zostało oparte na art. 189 k.p.c. i art. 82 k.c.

W pierwszej kolejności należało zatem zbadać, czy po stronie powodów wystąpił interes prawny w wywiedzeniu powództwa. Z przytoczonych twierdzeń powodów wynika, że łączą oni istnienie interesu prawnego ze sferą praw, które aktualnie im nie przysługują, ale które ewentualnie mogliby nabyć w przyszłości, w razie gdyby stali się spadkobiercami M. N. .

Zgodnie z utrwalonym w orzecznictwie poglądem, interes prawny jest to obiektywna, w świetle obowiązujących przepisów prawa, wywołana rzeczywistym naruszeniem albo zagrożeniem określonej sfery prawnej, potrzeba uzyskania konkretnej treści wyroku.

Brak interesu prawnego, jako przesłanki powództwa z art. 189 k.p.c., zachodzi wówczas, gdy powód nie ma jakiegokolwiek potrzeby ustalania stosunku prawnego lub prawa, gdyż jego sfera prawna nie została ani naruszona, ani zagrożona przez pozwanego (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r. II CKN 833/2000, LexPolonica nr 2339904).

Interes ten istnieje tylko wtedy, gdy powód potrzebie ochrony swej sfery prawnej uczynić może zadość przez samo ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (patrz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach - I Wydział Cywilny z dnia 28 listopada 2014 r. I ACa 652/14, orzeczenia.ms.gov.pl, L.).

Interes prawny warunkuje dopuszczalność oceny przez sąd istnienia albo nieistnienia spornego stosunku prawnego lub prawa (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 33/09, OSNC-ZD 2010, nr B, poz. 47 i z dnia 29 marca 2012 r., I CSK 325/11),

Skuteczne powołanie się na interes prawny wymaga też wykazania, że oczekiwane rozstrzygnięcie wywoła takie skutki w stosunkach między stronami, w następstwie których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie i tym samym wyeliminowane zostanie, wynikające z błędnego przekonania co do przysługiwania powodowi określonych uprawnień, ryzyko naruszenia w przyszłości jego praw (patrz wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 20 lutego 2014 r. I ACa 714/2013 LexPolonica nr 8483815).

Powództwo o ustalenie nie ulega przedawnieniu i może być wniesione w każdym czasie, jednakże powód powinien wykazać jego aktualność według stanu z chwili orzekania (art. 316 § 1 k.p.c.), co sąd orzekający zobowiązany jest badać z urzędu.

Prawomocne oddalenie powództwa z braku interesu prawnego nie stanowi przeszkody w wytoczeniu ponownego powództwa o ustalenie tego samego prawa lub stosunku prawnego w przyszłości, po powstaniu interesu prawnego w ustaleniu.

Tak, więc roszczenie oparte na przepisie art. 189 k.p.c. podlega badaniu dwuetapowemu. W pierwszym etapie następuje zbadanie, czy powód posiada interes prawny (a nie faktyczny) w zgłoszeniu żądania i dopiero po wykazaniu tego interesu prawnego następuje badanie merytoryczne żądania. Negatywna ocena interesu prawnego wyłącza potrzebę badania umowy pod kątem jej nieważności. Stwierdzenie braku interesu prawnego powodów skutkuje oddaleniem powództwa, gdyż stanowi on przesłankę merytoryczną dotyczącą przedmiotu postępowania (patrz wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 grudnia 2013 r. V ACa 545/2013, LexPolonica nr 8156293; wyrok Sądu Apelacyjnego we W. dnia 26 czerwca 2013 r. I ACa 707/2013 , LexPolonica nr 8357878; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 maja 2013 r. I ACa 103/2013, LexPolonica nr 6063234).

Nie ulega wątpliwości, iż powodowie są dziećmi pozwanej M. N. i należą do kręgu jej spadkobierców ustawowych.

Sąd podziela pogląd wyrażony w doktrynie, że dopóki spadkodawca żyje, to nie może być mowy o prawie podmiotowym przysługującego spadkobiercy do spadku lub dziedziczenia. Okoliczność, że dana osoba należy do kręgu spadkobierców ustawowych, daje tej osobie za życia spadkodawcy jedynie możliwość, szansę dojścia do dziedziczenia. Taka szansa nie jest, zatem prawem podmiotowym ani w jego zwykłej postaci, ani też w charakterze tzw. ekspektatywy (zob. J. Piątowski, H. Witczak, A. Kawalko, (w:) System prawa prywatnego, t. 10, Prawo spadkowe, pod red. B. Kordasiewicza, Warszawa 2009, C.H. Beck, str. 6).

Trafność tego stanowiska potwierdza także judykatura. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 kwietnia 1979 r. III CRN 56/79 (OSNCP 1979/12 poz. 24, stwierdził, że ustalenie nieważności umowy z tej przyczyny, że jedna ze stron złożyła oświadczenie woli w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji (art. 82 k.c.), jest dopuszczalne także po śmierci tej strony, jeżeli materiał zebrany w sprawie wystarcza do udowodnienia, że stan taki istniał w chwili składania oświadczenia woli. Należący do kręgu spadkobierców ustawowych po osobie, która złożyła w takich okolicznościach oświadczenie woli, może żądać ustalenia nieważności umowy dopiero po jej śmierci, jako jej spadkobierca gdyż nie

będąc stroną umowy zawartej przez przyszłego spadkodawcę z pozwanym, nie miał żadnego tytułu do kwestionowania tej umowy, a może to uczynić dopiero po jego śmierci, jako jego spadkobierca.

Sama tylko potencjalna możliwość dziedziczenia ustawowego po darczyńcy nie jest wystarczająca do przyjęcia, iż po stronie powodowej, jako hipotetycznym spadkobiercy, istnieje interes prawny w zainicjowanym przezeń procesie o ustalenie nieważności umowy darowizny (vide: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach - I Wydział Cywilny z dnia 28 listopada 2014 r. I ACa 652/14; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 20 lutego 2012 r., sygn. akt I ACA 854/12).

Sąd Okręgowy w pełni podziela przywołane poglądy.

W konsekwencji uzasadnione jest więc przyjęcie , że interes prawny w sprawie niniejszej nie wyczerpuje się w tym, że w ocenie powodów przedmiotowa umowa darowizny jest nieważna i dlatego konieczne jest wydanie wyroku, który stwierdziłby tę nieważność. Nieważność czynności prawnej nie przesądza, bowiem sama przez się o istnieniu interesu prawnego w takim postępowaniu.

Powodowie nie byli stroną przedmiotowej umowy darowizny. Dokonanie tej darowizny nie wpływa w jakikolwiek sposób na sferę praw powodów. Powodowie nie domagali się ochrony prawa czy stosunku prawnego, który aktualnie istnieje, lecz który mógłby ewentualnie powstać w przyszłości w razie śmierci pozwanej M. N. i to tylko wtedy, gdyby pozwana zmarła przed nimi, bo tylko w takim przypadku mogliby dojść do dziedziczenia po matce z mocy ustawy (o ile nie zaszyłyby przesłanki wyłączające powodów od dziedziczenia).

Darowizna dokonana przez ich matkę nie rzutuje w żaden sposób na aktualną sferę prawną powodów, którzy dążąc do wykazania swego interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. powoływali się nie na sytuację obecną lecz na to, że po śmierci pozwanej M. N. zostaliby jej spadkobiercami ustawowymi, a spadek obejmowałby przedmiotowa nieruchomości (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2002 r., sygn. akt II CKN 833/00).

Gdyby powodowie doszli do dziedziczenia po M. N. to w sprawie o dział spadku mogliby podnieść nieważność przedmiotowej umowy darowizny. Żądanie takiego ustalenia nie podlega przedawnieniu.

Do działu spadku, z mocy art. 688 k.p.c., stosuje się przepisy o zniesieniu współwłasności, a w szczególności art. 618 § 2 i 3 k.p.c.. Przepis § 2 stanowi, że z chwilą wszczęcia postępowania o zniesienie współwłasności odrębne postępowanie w sprawach wymienionych w paragrafie poprzedzającym jest niedopuszczalne, a sprawy będące w toku przekazuje się do dalszego rozpoznania sądowi prowadzącemu postępowanie o zniesienie współwłasności. Wśród spraw, które wymienia § 1, wskazano m.in. spory o prawo własności. Do sporów o prawo własności zalicza się spory o istnienie przedmiotu współwłasności.

Niewątpliwie zatem do tej kategorii trzeba zaliczyć spór o to, czy określony przedmiot należy do spadku, a do rozstrzygnięcia takiego sporu właśnie zmierza żądanie ustalenia, że umowa darowizny takiego przedmiotu, zawarta inter vivos przez spadkodawcę z jednym ze spadkobierców, jest nieważna. W razie uznania takiej umowy za nieważną przedmiot ten wchodzi do spadku i podlega podziałowi. Spór taki zatem należy do kategorii określonej w art. 618 § 1 k.p.c. co oznacza, że powinien zostać rozstrzygnięty w postępowaniu działowym. (patrz wyrok Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 8 lutego 2012 r., V CSK 49/11 OSNC - Zb. dodatkowy 2013 nr C, poz. 48, str. 9, Biuletyn SN - IC 2013 nr 3, Biuletyn SN - IC 2013 nr 9, L.).

W dziale spadku powodowie mogliby też ewentualnie podnosić zarzuty z art. 1036 k.c. co do bezskuteczności względnej dokonanego rozporządzenia.

Ponieważ jednak darczyńca - M. N., żyje to z tego względu co najwyżej ona sama (a w przypadku jej ubezwłasnowolnienia w jej imieniu opiekun prawny lub kurator) byłaby legitymowana do wytoczenia tego rodzaju powództwa, o ustalenie nieważności zawartej przez nią umowy darowizny z powodu wady jej oświadczenia woli

W oparciu o powyższe ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sąd przyjął, że w sprawie niniejszej po stronie powodów zachodzi brak interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c.

Konsekwencją braku aktualnie interesu prawnego po stronie powodów, w myśl art. 189 k.p.c., było oddalenie powództwa o ustalenie, bez potrzeby badania prawdziwości twierdzeń zawartych w pozwie i zasadności powództwa (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2005 r., V CK 277/2005, z dnia 30 listopada 2000 r. I CKN 903/2000 LexPolonica nr 2253343, z dnia 7 kwietnia 2010 r. II PK 167/2009, LexPolonica nr 3870756; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 19 maja 2010 r., I ACa 281/2010). Postanowienie Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 10 kwietnia 2014 r. II CSK 618/2013 LexPolonica nr 8401914).

Zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik postępowania o kosztach postępowania należnych pozwanej W. B. (1), na które składa się minimalne wynagrodzenie pełnomocnika – 7.200,00zł oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa – 17 zł. orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. w zw. z art. 105 § 2 k.p.c. oraz § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. 2002 r. Nr 163 poz. 1348 ze zm.).

/-/ Na oryginale właściwy podpis.-